

des del nivell cronològic del llatí vulgar. Una inducció fonètica rigorosa condueix a cegues (si no ens posem a fer cabrioles o estranys equilibris) a una base *TANCARE a l'altura cronològica del llatí imperial. El significat és el del llatí *claudere*, ondulant un poc entre això i la idea de 'barrar', 'clavar, fixar': en un mot és 'francès *fermer*' però en el sentit antic del fr. *fermer*: 'afermar, fixar, subjectar, corroborar, deixar clavat': en català aquest matís originari (perceptible encara en el període inicial) es debilita ràpidament fins a recobrir simplement el de *chiudere*, *schliessen*, *fermer*, *shut* etc.; en llengua d'oc, en gran part del territori, es resta més en el nivell semàntic més complex de 'subjectar', 'clavar' derivant també cap a 'detenir, estroncar' i també en part a 'claudere'.

És ben clar que una paraula de tal forma no té explicació etimològica en llatí ni a base del llatí; com sigui no menys evident que tampoc s'entreveu cap pista concebible de la banda dels adstrats principals (germ., grec, aràbic) s'imposa admetre que és d'herència preromana. Ibero-basc? Res tampoc per aquí, i ens priva de palpar cap aquells camps de penombra, el fet de topar amb una arrel indoeuropea (quasi pan-indoeuropea) TENK/TONK/ТНК-³ del tipus apofònic més corrent, amb els sentits de 'afermar(-se)' 'coagular, espes-seir', 'reforçar'. Es podia aclarar els ulls davant d'això? No es veu la conveniència, havent-hi això, de temptejar combinacions acrobàtiques, si no és per retre's al dogma de la immaculada concepció llatina de les llengües romàniques.

Enumerem-ne els representants més destacats, d'Orient a Occident. Scr. *tanákti/tañcati* 'contraure, fer coagular', *atanakti/atañc-* 'coagular, fer encongir'; el mot té abundant derivació dins mateix de l'índic: *takráṃ* 'llet agra, xerigot endurit', *átankah* 'dolor atúdor, desfici, pena horrible'.⁴ En un mot, com resumeixen Uhlenbeck, Cappeller etc.: el sentit bàsic d'aquesta arrel índica és 'ferm, fort, tibant' («steif, fest, stark»). En irani també des de les etapes més antigues, car l'adjectiu *tánčišta* superlatiu, junt amb el seu positiu *taṣma* (< TANKISTO-; i TANK-IMO-, o bé -SMO-), són generals en l'Àvesta (ja en les gāthās, part que remunta almenys a 12 o 15 segles a. C.), traduïts en uns passatges com 'brau, valent', en altres 'fort, ferm',⁵ fins al pelví *takik*, i persa cl. i mod. *tahm* 'fort, enèrgic', amb el verb *tandžīdan* 'estrènyer, contraure', *talχīna* 'llet agra i presa, kumis' (< TANK-L-INO).

No em consta si l'armeni *thandzr* 'espès, gros' és genuí (indoeuropeu directe) o manllevat de l'irani: quasi tant se val, perquè llavors testificaria el mot indirectament per al proto-kurde o altra forma molt antiga d'irani. El que ens consta, perquè ens ho certifica Benveniste, és l'antiguitat summa, tipus formatiu i autoctonia dels mots hitites *takš-* «establir un acord», «acorder», amb l'abstracte *takšul* «entente, paix», i *takšēšar* «entente» (Benveniste, *Origines de la Form. des Noms en Indoeur.*, 41, 100), en els quals, si llevem els freqüents sufixos d'abstracte -*ēšar* i -*ul* queda el radical *takš-*, format amb una amplificació -š- de l'arrel ТНК-, amb el sentit bàsic de 'firmar, refermar

un pacte'. Evolució semàntica que anirem retrobant en els representants d'aquesta arrel al llarg del domini indoeuropeu: ky. *tanc* 'pacte de pau', ags. *thingan* 'fer un tractat', b. i a.-al. ant. i esc. ant. *thing* 'assemblea jurídica, acord legal'.

Bàltic. Lit. *tānkus* 'espès', on també hem de pendre el sentit de 'espessor' en el sentit de força i fermesa, judicant pels altres mots de la família, *tankumýnas* 'malesa, bosquina espessa', *tankýne* i *tankýme* «thicket», *tānkī* 'sovint', i tot això pertany a l'arrel verbal, representada en lituà, segons els dialectes, com *tenkiū* 'en tinc prou, a bastament', 'basta', i d'altres com *tinkū* 'valer, escaure per a', alternant amb la formació freqüentativa-factitiva *tāikyti* 'conjuninar, posar en ordre'. No creguéssim que dins el bàltic és només lituà, car també figurava en la més antiga llengua de la família, i la més afil al sorotàptic, el prussià antic; si bé pel caràcter lacunar de les seves restes, sols hi trobem representants evolucionats en sentit semàntic i morfològic, però dins la idea general de 'dret, just, bo' i 'acceptat'.⁶ I també podem creure que tot plegat remunta fins al fons comú balto-eslau, per bé que l'eslau en presentí menys representants, i en part discutibles en alguna mesura, car de tota manera hi ha l'eslovè *tek* 'prosperitat', ucraïnès *tjāknuti* 'ser profitós', i d'altra banda rus *tónkij* i paleoslau *tinūkū* 'esprimatxat'.

No em detinc gaire en la representació germànica, que ultra els mots ja citats per a 'tractat, acord', es trobarà abundant en obres en mans de tots com els diccs. etim. de Kluge, Skeat, Onions etc., als articles *gedeihen*, *ding*, *thing*, *thick* etc. (b.-al. ant. *thengian*, ags. *gethungen* 'acomplir, perfeccionar', proto-germ. *benχtu* > esc. ant. *thētr*, a.-al. mj. *dibte* 'espès, compacte' etc.).

I en cèltic hi ha bona, vasta i antiga representació, en totes les llengües, partint de la base TENK/ТНК sense gaire més divergències que les causades per l'evolució fonètica normal de les llengües goidèliques i britòniques, i el natural desplegament semàntic: en aquelles la Ń o EN perd l'element nasal, en aquestes resta, i la Ń es vocalitza com *an* o *yn*: ky. *tanc* f. 'pau' ('tractat de pau'), que suposa un proto-britònic TANKĀ, bretó *toñket* 'destí', ky. *tynged* 'sort, benaurança'; iri. mj. *tēchte* 'just, legal, propi', *tēcht* 'pres, coagulat', *con-tēci* 'es pren, es coagula', *cētnaib* 'en els gomolls, pels coàguls'. Veg. Thurneysen, *Altirisches Handbuch*, 126, 124; Wh. Stokes, *Bezzenz. Beiträge* xxv, 258; hi ha algunes discrepàncies de detall entre Pedersen, *Vgl. Kelt. Gramm.* I, 124, 151; II, 650, i Loth, *R. Celt.* xLI, 225-6, i d'altra banda Pokorny, *VglSprfg.* XLVII, 165, IEW, 1068, però en conjunt els cèltòlegs estan d'acord.

En les restants llengües indoeuropees ja no hi és ben bé, però sí encara representants d'una arrel més simple TEN- o TENU-, 'tibar, estrènyer, aprimar' (grec *τόνος/τείνω* 'tensió, tibar', ll. *tenor* 'corrent ferm, seguit') de la qual és versemblant que TENK- sigui una amplificació dutadora i independentzada.

Sigui com vulgui, de l'arrel TENK-/ТНК- tenim representants, de data pre-romana, que ens toquen de més a